

Yenileyici Turizm Perspektifinden Turist Davranışları

Pınar Çelik Çaylak¹

Nisa Eksili²

Özet

Son yıllarda turizmin çevresel, toplumsal ve kültürel etkilerine yönelik artan eleştiriler, sürdürülebilirlik yaklaşımının sınırlarını daha görünür hale getirmiştir. Özellikle iklim krizi, biyolojik çeşitlilik kaybı ve destinasyonlarda yaşanan sosyal aşınma, sürdürülebilir turizmin yalnızca zararı azaltan bir faaliyet olarak ele alınmasının yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda gelişen yenileyici (rejeneratif) turizm yaklaşımı, turizmi doğayı ve toplumu aktif biçimde onaran, yeniden üreten ve güçlendiren bir dönüşüm alanı olarak yeniden tanımlamaktadır. Ancak bu yaklaşımın pratiğe aktarılabilmesi, yalnızca işletme modelleri ya da destinasyon yönetimi stratejileriyle değil, aynı zamanda bu sistemi mümkün kılan yeni bir turist profilinin anlaşılmasıyla mümkündür. Bu bölümde sürdürülebilir turizm literatüründe yaygın olarak kullanılan sorumlu ve etik turist yaklaşımlarının ötesine geçilerek, turistin destinasyonların ekolojik ve toplumsal iyiliğine aktif katkı sunan bir aktör haline gelen yenileyici turist kavramı ele alınmıştır. Ayrıca yenileyici turistin turizm sistemindeki rolünün nasıl yeniden tanımlandığı, değer yönelimleri, doğayla kurduğu ilişki, katılımcı etik anlayışı ve sistemsel farkındalığı incelenmiştir. Sonuç olarak bu bölüm, yenileyici turizmi yalnızca yeni bir turizm yaklaşımı olarak değil, insan-doğa-toplum ilişkisini yeniden düşünmeyi gerektiren bütüncül bir çerçeve olarak ele almakta; yenileyici turistin bu dönüşümdeki merkezi rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1 Doçent Dr., Akdeniz Üniversitesi, pinarcelik@akdeniz.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0003-0599-4086

2 Doçent Dr., Akdeniz Üniversitesi, nisaeksili@akdeniz.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-6717-3665

1. Giriş

Turizm, farklı kültürlerin birbiriyle temas kurmasına olanak tanınmasının yanı sıra, yarattığı istihdam sayesinde pek çok ülkenin ekonomik yapısında önemli bir yer tutmakta; aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin hayata geçirilmesinde destekleyici bir rol üstlenmektedir. Bu da turizmi uluslararası büyümenin ve toplumsal gücün temel direği haline getirmektedir. (Liu vd., 2025). Ancak bu büyümenin çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik etkileri, sürdürülebilirlik tartışmalarını daha görünür kılmış; özellikle son on yılda “sorumlu”, “etik” ve “sürdürülebilir” turist kavramları, akademik yazında önemli bir yer edinmiştir (Goodwin, 2016; Gössling & Hall, 2019). Bununla birlikte, iklim krizi, biyoçeşitlilik kaybı, aşırı turizm (overtourism) ve destinasyonlarda sosyal aşınma gibi sorunlar karşısında, sürdürülebilirlik çerçevesinin yalnızca zararı azaltma yöneliminde kaldığı ve bu nedenle yapısal dönüşüm için yetersiz olduğu yönündeki eleştiriler giderek artmaktadır (Hes & Du Plessis, 2015; Lew 2020).

Bu bağlamda ortaya çıkan rejeneratif (yenileyici) turizm yaklaşımı, turizmin yalnızca sürdürülebilir olmasını yeterli görmemektedir. Bu yaklaşım, turizmin doğayı, yerel toplulukları ve kültürel değerleri aktif olarak onaran ve yeniden üreten bir yapıya kavuşmasını hedeflemektedir. (Bellato vd., 2023). Sürdürülebilir turizm, olumsuz etkileri azaltmayı ve doğal ve kültürel kaynakları gelecek için koruyup bozulmadan bırakmayı amaçlarken (Alkan, 2015; Özgeriş ve Kahraman, 2021), yenileyici turizm, turizm faaliyetlerinin ekosistem hizmetlerini ve toplumun refahını geri kazandırdığı ve geliştirdiği, insan ve doğa arasında karşılıklı fayda üreten bir etki hedefler (Luković vd., 2024). Yani yenileyici turizm, odak noktasını zararı en aza indirmekten, ziyaret edilen yerlerde net pozitif sosyal ve ekolojik etki yaratmaya kaydırıyor (Bellato vd., 2023). Bu dönüşüm, yalnızca işletme modellerini veya destinasyon yönetimi stratejilerini değil, aynı zamanda turizm deneyimini yaratan en temel aktörü yani turisti yeniden düşünmeyi gerektirmektedir. Yenileyici turizm anlayışının pratiğe dökülebilmesi, yalnızca çevreci otellerin ya da sıfır atık uygulamalarının varlığıyla değil; bu sistemlere bilinçli biçimde katılan, katkı sunan ve bu değerleri içselleştiren yeni bir turist profilinin gelişimiyle mümkündür (Dredge, 2022).

Ancak bu noktada literatürde önemli bir boşluk söz konusudur: Yenileyici turizmin kavramsal temelleri üzerine artan bir tartışma bulunmasına rağmen, bu anlayışı mümkün kılan turist davranışları, değer yönelimleri ve kimlik bileşenleri henüz sistematik biçimde araştırılmamıştır. Oysa turistik davranışın arkasındaki bilişsel, duygusal ve kültürel kodları anlamak, yenileyici turizmin talep boyutunu yapılandırmak açısından kritik bir ihtiyaçtır (Carr vd., 2022).

Söz konusu boşluktan hareketle bu çalışma, yenileyici turist kavramını ortaya koymayı; bu turistin değer sistemlerini, davranış kalıplarını ve turizmle kurduğu anlam ilişkisinin sosyo-psikolojik temellerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Böylelikle yenileyici turizmin yalnızca bir uygulama alanı değil, aynı zamanda dönüşen bir insan-doğa-toplum ilişkisi biçimi olarak anlaşılmasına katkı sağlamak hedeflenmektedir.

2. Sürdürülebilirlikten Yenileyiciliğe: Turist Davranışlarında Dönüşüm

Turizm literatüründe turistin çevreye, topluma ve yerel değerlere duyarlı davranışlar sergilemesi, 1990'lı yıllardan itibaren “sorumlu turist”, “etik turist” ya da “sürdürülebilir turist” gibi kavramlar aracılığıyla tanımlanmıştır (Wheeller, 1993; Fennell, 2015). Bu yaklaşım, özellikle çevresel bozulma, kültürel ticarileşme ve yerel halkla yaşanan çatışmaların önüne geçmek amacıyla turistin rolünü yeniden düşünmeyi önermiştir (Eichelberger vd., 2021). Bu çerçevede turist, yalnızca hizmet tüketen pasif bir aktör olmaktan çıkarak, ziyaret ettiği destinasyonun ekolojik ve sosyo-kültürel bütünlüğüne katkı sunan sorumlu bir paydaş olarak konumlandırılmaktadır. Literatürde bu dönüşüm, turizm faaliyetlerinin yerel topluluklarla daha dengeli ilişkiler kurmasını sağlarken, destinasyonların uzun vadeli taşıma kapasitelerinin korunmasına da katkı sunduğu şeklinde değerlendirilmektedir (Higgins-Desbiolles, 2020; Wearing, McDonald & Ponting, 2005).

Tarihsel olarak, sürdürülebilir turizm büyük ölçüde zararı sınırlamak üzerine organize edilmiş ve turistleri dolaylı olarak dış kontroller altında pasif tüketiciler olarak konumlandırmıştır. Bu yaklaşıma göre, turistin doğaya ya da topluma zarar vermemesi yeterli bir amaç olarak kabul edilmiş, turistin dönüştürücü bir aktör olabileceği düşüncesi çoğu zaman göz ardı edilmiştir (Saarinen, 2021). Son yıllarda ise bu anlayışa yönelik eleştiriler giderek artmış; sürdürülebilirlik kavramının uygulamada çoğu zaman yeşil cilalama (greenwashing) ile sınırlandığı, derin sistemsel değişim yaratmakta yetersiz kaldığı dile getirilmiştir (White, 2013; Saarinen, 2021). Turizmin doğa, toplum ve ekonomi arasındaki ilişkileri bütüncül bir sistem olarak ele alması gerektiği ve turizmi yaşayan, gelişen ve karşılıklı etkileşim içinde olan bir yaşayan sistem olarak tanımlanması ön plana çıkmaktadır. (Dredge, 2022; Bellato vd., 2022). Bu nedenle, yeni araştırmalar turistleri giderek aktif katılımcılar, yani seçimleri, alışkanlıkları ve uygulamaları daha derin bir sürdürülebilirlik elde etmek için tasarlanabilecek ve ortaklık kurulabilecek ortak yaratıcılar olarak çerçevelemektedir (Shen vd., 2020). Yani yenileyici turizm, sürdürülebilir turizmin korumacı ve çoğu zaman statik çerçevesini

aşarak, mevcut durumun iyileştirilmesini ve sistemlerin yeniden üretim kapasitesinin güçlendirilmesini hedeflemektedir (Tham & Sharma, 2023)

Bu bakış açısı turizmde yenileyici turizm yaklaşımının gelişmesine zemin hazırlamıştır. Yenileyici turizm anlayışı, turizmin doğaya ve topluma sadece zarar vermemesi gerektiğini değil, aynı zamanda bu sistemleri aktif olarak onarması, iyileştirmesi ve yeniden üretmesi gerektiğini savunur (Dredge, 2022, Duarte vd., 2024). Bu doğrultuda turist, yalnızca tüketen değil, toplumsal ve ekolojik iyileşme süreçleri ne katılan ve katkı sunan bir aktöre dönüşür (Bhalla & Chowdhary, 2022).

Bu dönüşüm yalnızca turistik işletmelerin ya da destinasyon yönetim stratejilerinin değişimini değil, aynı zamanda turistin değer yönelimlerini, kimliğini ve davranış kalıplarını da dönüştürmeyi gerektirir (Dredge, 2022). Yenileyici turizm yaklaşımı, turisti pasif bir tüketici olmaktan çıkararak, ziyaret edilen yerlerin sosyal ve ekolojik dokusuna bilinçli biçimde dahil olan bir aktör olarak ele almaktadır. Bellato ve diğerlerinin (2022) geliştirdiği turizm yaşam sistemleri (tourism living systems) çerçevesi, turistleri de kapsayan tüm paydaşların, yerel topluluklar ve ekosistemlerle karşılıklı fayda üreten ilişkiler kurması gerektiğini vurgular.

Yenileyici turizm, tüketici merkezli davranıştan üretken katılıma geçişi; doğadan faydalanma tutumundan doğayla birlikte yaşama etiğine yönelmeyi temsil eder (Bellato vd., 2023). Ayrıca yenileyici turist profili, doğayla özdeşlik, öz-yeterlilik, sorumlu hedonizm ve katılımcı etik gibi psikolojik ve sosyal faktörlerle şekillenen çok katmanlı bir yapı sunar (Qui vd., 2022). Bu da onu geleneksel sürdürülebilir turist profilinden ayıran en önemli farktır: Yenileyici turist, pasif olarak etik davranışlar sergilemekten öte, değişimin parçası olmaya istekli ve yetkin bir bireydir (Seeler vd., 2021; Dredge, 2022). Bu çerçevede turist, destinasyonun yalnızca ekonomik çıktılarından yararlanan bir figür değil; yerin uzun vadeli sağlığına katkı sunan, etik sorumluluk taşıyan bir paydaş olarak konumlandırılmaktadır (Mathisen vd., 2022).

Dolayısıyla günümüzde turizmin geleceğini planlamak, yalnızca sürdürülebilir ürün ya da hizmet geliştirmekle sınırlı değildir (Dwyer, 2018). Asıl mesele, bu ürün ve hizmetleri anlamlı kılacak yeni bir turist tipolojisini tanımlamak, anlamak ve bu profile uygun sistemler kurabilmektir (Ateljevic, 2020). Bu doğrultuda yenileyici turist kavramı, turizmdeki davranışsal dönüşümün hem göstergesi hem de taşıyıcısı olarak değerlendirilmelidir.

3. Yenileyici Turist

Yenileyici turistin konumu, sürdürülebilir turizm literatüründe sıklıkla karşılaşılan ve turistin çevresel ya da toplumsal etkilere az zarar veren bir aktör olarak ele alındığı anlayıştan belirgin biçimde ayrılmaktadır. Yenileyici turizm yaklaşımının merkezinde yer alan yenileyici turist kavramı, sorumlu ve etik turist profillerinin ötesine geçerek, turistin destinasyonların ekolojik ve toplumsal sistemlerine aktif katkı sunan bir ortak aktör olarak yeniden tanımlanmasını önermektedir (Schmidt Rojas, 2025). Bu bağlamda yenileyici turist, çevresel ve sosyal etkileri yalnızca minimize etmeyi amaçlayan bir bilinç düzeyini değil; bulunduğu destinasyonun ekolojik, kültürel ve toplumsal sistemlerine bilinçli ve dönüştürücü biçimde katkı sunmayı hedefleyen bir yönelimi temsil etmektedir (Alashiq & Aljuhmani, 2025). Bu tür bir dönüşüm, turist davranışlarının sürdürülebilirlik bağlamında yalnızca niyet düzeyinde ele alınmasını yetersiz kılmakta; bireyin psikolojik, değer temelli ve sosyal yatkınlıklarında da yeni yapıların ortaya çıkmasını gerektirmektedir (Chen & Wu, 2024). Dolayısıyla yenileyici turist davranışı, bireysel etik tercihlerle sınırlı bir çerçevenin ötesinde, ilişkisellik ve karşılıklılık ilkeleri üzerine kurulu daha geniş bir anlayışla ele alınmalıdır.

Sürdürülebilirlik yaklaşımı çoğu zaman turist davranışlarını sınırlandırma ve kontrol etme mantığıyla ele alırken, yenileyici turizm turistin etik sorumluluğunu ve katkı potansiyelini merkeze almaktadır. Dredge (2022), yenileyici turizmin temelinde bir zihniyet dönüşümü bulunduğunu ve bu dönüşümün, turistin kendi eylemlerini daha geniş sosyal-ekolojik sistemler içindeki etkileriyle birlikte değerlendirmesini gerektirdiğini vurgulamaktadır. Bu çerçevede yenileyici turist, seyahat kararlarını yalnızca bireysel tatmin üzerinden değil, destinasyonların ekolojik dayanıklılığı ve toplumsal refahı doğrultusunda şekillendiren bir aktör olarak konumlanmaktadır.

Literatürde yenileyici turist, çoğu zaman destinasyonla kurduğu ilişki biçimi üzerinden tanımlanmaktadır. Buna göre yenileyici turist, ziyaret ettiği yeri tüketilecek bir ürün ya da geçici bir deneyim alanı olarak görmek yerine, sürekliliği olan canlı bir sistemin parçası olarak algılar. Bu algı, turistin seyahat öncesi kararlarından destinasyondaki günlük pratiklerine, hatta seyahat sonrası davranışlarına kadar uzanan bir sorumluluk bilincini beraberinde getirir (Bellato vd., 2022). Dolayısıyla yenileyici turist davranışı, zamansal olarak sınırlı bir etik tutumdan ziyade, süreklilik gösteren bir yaşam pratiği olarak şekillenmektedir (Ateljevic, 2020).

Yenileyici turistin rolü, sıklıkla katılımcı ve ortak-yaratıcı kavramları üzerinden ele alınmaktadır. Bellato ve diğerleri (2022), yaşayan sistemler yaklaşımı çerçevesinde turistlerin, yerel topluluklar, işletmeler ve yönetim

aktörleriyle birlikte değer üreten roller üstlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu durum, turistlerin somut pratiklerinde karşılık bulmaktadır (Mathisen vd., 2022).

Yenileyici turistin ayırt edici özelliği, turistik deneyimi bireysel haz ve tüketim merkezli bir etkinlik olarak değil, karşılıklılık ve sorumluluk temelinde anlamlandırmasıdır. Mathisen ve diğerleri (2022), yenileyici turizmin temelini toprak, ruh ve toplum (soil, soul, society) arasındaki karşılıklı ilişki üzerinden açıklamakta ve bu ilişkinin turist davranışlarını da doğrudan etkilediğini belirtmektedir. Çalışmalarında ruh, dünya görüşleri, inançlar, değerler, düşünceler, duygular, arzular, kimlikler, maneviyat vb. tarafından oluşturulan bir “içsel sürdürülebilirlik” veya “içsel dünya” olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşıma göre yenileyici turist, doğayı yalnızca ziyaret edilen ya da tüketilen bir çevre olarak değil, insanla sürekli etkileşim halinde olan canlı bir sistem olarak algılar. Bu algı, turistin çevreyle kurduğu ilişkiyi dönüştürerek, onarıcı, destekleyici ve sorumluluk içeren davranışlar geliştirmesine zemin hazırlamaktadır.

Bu noktada yenileyici turistin sergilediği davranış örüntüsü, geleneksel sürdürülebilir turist profillerinden belirgin biçimde ayrılmaktadır. Sürdürülebilir turist çoğunlukla çevresel ve toplumsal sistemlere zarar vermemeyi temel ilke olarak benimserken, yenileyici turist bu sistemlerin iyileştirilmesi ve yeniden üretilmesi yönünde aktif bir sorumluluk üstlenmektedir (Dredge, 2022). Bu yaklaşım, turist davranışlarını yalnızca çevre dostu ürün ve hizmet tercihleriyle sınırlı bir çerçevenin ötesine taşıyarak; yerel üretim süreçlerine katılım, yerel bilgi ve pratiklere saygı, topluluk temelli girişimlerin desteklenmesi ve ekolojik restorasyon faaliyetlerine gönüllü katkı gibi daha derinlikli ve katılımcı uygulamaları içeren bir pratikler bütününe dönüştürmektedir (Bhalla & Chowdhary, 2022).

Davranışsal açıdan bakıldığında yenileyici turistin motivasyonlarının da çok katmanlı bir yapı sergilediği görülmektedir (Corral-Gonzalez, 2025). Araştırmalar, bu turist profilinin yalnızca çevresel kaygılarla değil; anlam arayışı, aidiyet duygusu, öz-yeterlilik algısı ve doğayla kurulan duygusal bağ gibi psikososyal faktörlerle şekillendiğini ortaya koymaktadır (Qiu vd., 2024; Lu vd., 2025). Bu özellikler, yenileyici turistin pasif bir iyi niyetli tüketici olmaktan ziyade, değişim süreçlerinde kendisini etkili bir özne olarak konumlandırmasına imkan tanımaktadır. Böylece turist, destinasyondaki dönüşümün dışsal bir izleyicisi değil, içsel bir bileşeni haline gelmektedir (Dredge, 2022).

Ancak yenileyici turist davranışlarının ortaya çıkması kendiliğinden gerçekleşen bir süreç değildir. Bu davranış biçimi, uygun yönlendirme

mekanizmaları, öğrenme ortamları ve katılımcı yönetim yapılarıyla desteklenmediği sürece yüzeysel kalma riski taşımaktadır. Bu nedenle literatürde, yenileyici turistin gelişiminin destinasyon yönetim örgütleri, yerel topluluklar ve turizm işletmeleri arasında kurulan karşılıklı öğrenmeye dayalı ilişkilerle mümkün olabileceği vurgulanmaktadır (Ateljevic, 2020; Dredge, 2022). Başka bir ifadeyle, yenileyici turist yalnızca bireysel bir profil değil, aynı zamanda sistemsel bir tasarımın ürünüdür.

Ayrıca yenileyici turist, turizmin etkilerini tekil ve kısa vadeli sonuçlar olarak değil, birbirine bağlı sistemsel süreçler olarak değerlendirme eğilimindedir. Dredge (2022), yenileyici turizmin ancak bu tür bir sistemsel farkındalıkla anlam kazanabileceğini; turistin kendi davranışlarının destinasyonların geleceği üzerindeki etkisini kavrayabilmesinin yenileyici dönüşümün ön koşullarından biri olduğunu belirtmektedir. Bu farkındalık, yenileyici turistin seyahat sonrası davranışlarında da süreklilik göstermekte ve turizmi geçici bir deneyim alanı olmaktan çıkarak daha geniş bir yaşam pratiğinin parçası haline getirmektedir.

Bu çerçevede yenileyici turist kavramı, turizmde davranışsal dönüşümün hem sonucu hem de tetikleyicisi olarak değerlendirilebilir. Turistlerin değer yönelimleri değiştikçe, destinasyonların sunduğu deneyimler de yeniden şekillenmekte; bu yeni deneyimler ise daha fazla yenileyici davranışı teşvik eden bir geri besleme döngüsü yaratmaktadır (Seeler vd., 2021).

Sonuç olarak yenileyici turist; etik duyarlılığı yüksek, ilişkisel düşünebilen, sistemsel farkındalığa sahip ve seyahati destinasyonların sosyal ve ekolojik iyiliğine katkı sunan bir eylem alanı olarak gören bir aktör olarak tanımlanabilir. Bu turist profili, yenileyici turizmin yalnızca yeni bir turizm yaklaşımı değil, turizmde aktörlerin rollerini ve sorumluluklarını yeniden tanımlamaktadır. Dolayısıyla yenileyici turisti anlamak, yalnızca turist davranışlarını analiz etmek değil, turizmin geleceğini şekillendirecek daha kapsayıcı ve dönüştürücü bir paradigma üzerine düşünmek anlamına gelmektedir.

3.1. Yenileyici Turist Profilini Şekillendiren Temel Özellikler

Yenileyici turist yalnızca çevreye duyarlı bireysel tercihlerde bulunan bir aktör olarak değil, turizm sisteminin işleyişine doğrudan etki eden ilişkisel bir özne olarak ele almaktadır. Özellikle yenileyici turizmin ancak turistlerin farklı ekonomik ve toplumsal pratiklere aktif biçimde katılımıyla anlam kazanabileceğini vurgulanmakta; turistin gönüllü emek, paylaşım, yerel değiş-tokuş ve topluluk temelli üretim biçimlerine dahil olması da bu sürecin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Cave & Dredge, 2021).

Yenileyici turizme ilişkin kavramsallaştırmalar, yenileyici turistin davranışlarının bağlamsal ve yer-özü olduğunu da ortaya koymaktadır. Buda yenileyici turistin evrensel bir ideal tip olarak değil, her destinasyonun ekolojik, kültürel ve toplumsal özgünlüğü içinde şekillenen bir aktör olarak düşünülmesi gerekliliğine dikkat çekmektedir (Iddawala & Lee, 2025). Bu yaklaşım, yenileyici turist davranışlarının standartlaştırılamayacağını; aksine yerel bilgiye açıklık, bağlamsal öğrenme ve durumsal uyum gibi yetkinliklerle tanımlanması gerektiğine dikkat çekmektedir.

Yenileyici turist, turistik deneyimi önceden kurgulanmış ve tüketilmesi gereken bir hizmetler bütünü olarak değil, bulunduğu bağlamla birlikte şekillenen ilişkisel bir süreç olarak algılar. Bu nedenle yenileyici turist davranışları, evrensel ve standartlaştırılmış iyi turist normlarından ziyade, destinasyonun ekolojik, toplumsal ve kültürel koşullarına göre biçimlenmektedir. Yenileyici turizm literatüründe bu durum, turistin bağlamsal duyarlılık geliştirme kapasitesiyle ilişkilendirilmekte; turistten, ziyaret ettiğı yerin özgünlüğünü anlamaya ve bu özgünlükle uyumlu biçimde hareket etmeye açık olması beklenmektedir (Bellato vd., 2022; Cave & Dredge, 2020). Bu bağlamsal duyarlılık, yenileyici turistin ekonomik ilişkiler kurma biçiminde de belirginleşmektedir. Yenileyici turist, harcamayı yalnızca bireysel fayda ve deneyim kazanımı üzerinden değerlendirmez; ekonomik etkileşimleri destinasyonun uzun vadeli canlılığını ve yerel dayanıklılığını destekleyen bir araç olarak görür. Bu yaklaşım, küçük ölçekli üreticilere yönelme, yerel değer zincirlerine dahil olma ve alternatif ekonomik pratiklere açıklık gibi davranışlarla somutlaşmaktadır. Cave ve Dredge (2020), yenileyici turizm bağlamında turistin bu tür ekonomik pratikler aracılığıyla değer üretimine ortak olabildiğini ve bu durumun turizmin yeniden dağıtıcı potansiyelini güçlendirdiğini vurgulamaktadır.

Yenileyici turistin bir diğer ayırt edici özelliğı, öğrenmeye dayalı katılım anlayışıdır. Bu turist profili, destinasyonla kurduğu ilişkiyi tek yönlü bir deneyim aktarımı olarak değil, karşılıklı öğrenme süreci olarak ele alır. Yerel bilgiye açıklık, gündelik pratiklere ilgi ve uzmanlık iddiasından kaçınma, bu öğrenme yönelimli yaklaşımın temel bileşenleri arasında yer almaktadır. Yenileyici turizme ilişkin kavramsal çalışmalarda, bu tür bir katılım biçiminin turist–yerel ilişkisinde hiyerarşiyi azaltarak daha eşitlikçi ve karşılıklı etkileşime dayalı bir zemin oluşturduğu ifade edilmektedir (Mathisen vd., 2022; Bellato vd., 2022).

Krizler ve belirsizlikler karşısında sergilenen tutum da yenileyici turist profilini tanımlayan önemli bir özelliktir. Yenileyici turist, kriz dönemlerinde destinasyonu terk edilmesi gereken bir risk alanı olarak değil, koşullara duyarlı

biçimde ilişki kurulması gereken kırılgan bir sistem olarak görmektedir. Özellikle kriz sonrası yenileyici turizm yaklaşımlarını ele alan çalışmalar, turistlerin yerel ekonomilere destek olma, küçük ölçekli girişimlerle dayanışma kurma ve destinasyonların toparlanma kapasitesine katkı sunma eğilimlerinin arttığını göstermektedir (Sheldon & Daniele, 2017; Dredge, 2022). Bu bağlamda yenileyici turist, turizmin kırılganlıklarını derinleştiren bir baskı unsuru olmaktan kaçınmaya yönelik etik bir farkındalık sergiler. Özellikle COVID-19 sonrası dönemde turistlerin yerel ekonomilerle daha doğrudan ilişki kurma, küçük ölçekli girişimleri destekleme ve destinasyonların sosyal dayanıklılığına katkı sunma eğilimlerinin yenileyici turist kavramını güçlendirmiştir. Bu bağlamda yenileyici turist, kriz sonrası toparlanma süreçlerinde yalnızca talep yaratan bir unsur değil, destinasyonun yeniden yapılanma kapasitesini destekleyen bir aktör olarak değerlendirilmektedir (Paddison & Hall, 2024). Bu noktada da yenileyici turistin motivasyonlarının kısa vadeli tatmin yerine daha uzun vadeli etik ve ilişkisel kazanımlarla bağlantılı olduğunu ortaya çıkmaktadır. (Rehman vd., 2023).

Yenileyici turistin davranışları, seyahat anıyla sınırlı kalmaz; seyahat öncesi ve sonrası süreçleri de kapsayan daha geniş bir zaman ufkuna yayılır. Deneyimin nasıl anlatıldığı, hangi hikayelerin paylaşıldığı ve destinasyonun sosyal olarak nasıl temsil edildiği, yenileyici turist açısından sorumluluk alanlarıdır. Bu durum, turizmin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sembolik ve anlatsal etkiler yarattığına dair farkındalıkla ilişkilidir (Bellato vd., 2022). Yenileyici turist, bu anlatıların destinasyonlar üzerindeki dolaylı etkilerini dikkate alarak daha temkinli ve saygılı bir temsil biçimi benimsemeye eğilimlidir.

Son olarak yenileyici turist, kendi rolünü sabit ve tamamlanmış bir kimlik üzerinden tanımlamaz. Aksine, hataya açık, öğrenen ve sürekli yeniden konumlanan bir aktör olmayı kabul eder. Yenileyici turizme ilişkin eleştirel çalışmalarda bu öz-farkındalık, yenileyici yaklaşımın en önemli etik dayanaklarından biri olarak değerlendirilmektedir. Yenileyici turist, turizmi nihai çözümler sunan bir araç olarak değil, sürekli müzakere edilen ve bağlama göre yeniden şekillenen bir pratik alanı olarak görmektedir (Dredge, 2022; Iddawala& Lee, 2025).

3.1.1. Yenileyici Turist Davranışının Psikolojik, Etik ve İlişkisel Temelleri

Yenileyici turist davranışı, yalnızca gözlemlenebilir turistik pratikler ya da bağlama özgü tercihler üzerinden açıklanabilecek bir olgu değildir. Bu

davranış biçimi, bireyin doğayla, diğer insanlarla ve ziyaret edilen yerle kurduğu ilişkiye dair daha derin psikolojik ve etik yönelimlere dayanmaktadır. Yenileyici turizm literatüründe turist, rasyonel seçimler yapan bağımsız bir tüketici olmaktan ziyade, değerleri, sorumluluk anlayışı ve ilişkisellik biçimleri doğrultusunda hareket eden bütüncül bir özne olarak konumlanmaktadır (Dredge, 2022). Bu çerçevede yenileyici turist davranışının, bireyin yalnızca çevresel kaygılarıyla değil, aynı zamanda etik duyarlılıkları ve karşılıklılık temelli ilişki kurma biçimleriyle şekillendiği görülmektedir (Bellato vd., 2022).

Psikolojik bağlılıklar, etik yönelimler ve ilişkiyel farkındalıklar, yenileyici turistin karar alma süreçlerinde birbirinden bağımsız değil, iç içe geçmiş boyutlar olarak ortaya çıkmaktadır. Turistin doğayla kurduğu anlam ilişkisi, topluluklarla etkileşim biçimi ve kendi eylemlerinin sonuçlarına yönelik farkındalığı, yenileyici davranışın sürekliliğini sağlayan temel unsurlar arasında yer almaktadır (Mathisen vd., 2022). Bu nedenle yenileyici turist davranışını anlamak, yalnızca neyin yapıldığını betimlemekten ziyade, bu davranışları mümkün kılan psikolojik, etik ve ilişkiyel temelleri birlikte düşünmeyi gerektirmektedir.

Psikolojik Bağlılık-Doğayla Özdeşlik: Yenileyici turist davranışının temelinde, bireyin doğayla kurduğu ilişkiyel ve anlam temelli bağ yer almaktadır. Yenileyici turizm literatüründe bu bağ, doğayı dışsal bir kaynak olarak görmekten ziyade, insanın parçası olduğu canlı bir sistem olarak algılamasıyla ilişkilendirilmektedir. Bellato ve diğerleri (2022), yenileyici turizmi yaşayan sistemler yaklaşımı üzerinden ele alarak, turistin doğayla kurduğu ilişkinin yalnızca korumaya değil, karşılıklı bakım ve iyileştirmeye dayandığını vurgulamaktadır. Bu tür bir psikolojik bağlılık, çevresel sorumluluğun süreklilik kazanmasına ve onarıcı pratiklere yönelime zemin hazırlamaktadır (Dredge, 2022).

Değer Yönelimleri-Etik Sorumluluk ve Ortak İyilik: Yenileyici turist davranışı, bireyin sahip olduğu etik değer yönelimleriyle yakından ilişkilidir. Yenileyici turizm yazınında, bireysel fayda maksimizasyonu yerine ortak iyilik, adalet ve sorumluluk kavramlarının ön plana çıktığı bir değer çerçevesi tanımlanmaktadır. Cave ve Dredge (2020), yenileyici turizmin ancak farklı ekonomik ve toplumsal değerlerin birlikte var olabildiği çoğulcu bir etik zemin üzerinde gelişebileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda yenileyici turist, tüketim tercihlerinde kısa vadeli hazdan ziyade, yerel toplulukların ve ekosistemlerin uzun vadeli iyiliğini gözetten bir yönelim sergilemektedir.

Katılım Etiği-Tüketimden Ortak Üretime: Yenileyici turizm yaklaşımı, turistin rolünü pasif bir ziyaretçiden aktif bir katılımcıya dönüştürmektedir.

Turist, gönüllü emek, paylaşım, yerel değiş-tokuş ve topluluk temelli üretim pratikleri aracılığıyla destinasyonun sosyal ve ekolojik dokusuna katkı sunan bir aktör haline gelmektedir. Mathisen ve diğerleri (2022), bu durumu toprak, ruh ve toplum arasındaki karşılıklı ilişki üzerinden açıklamakta; yenileyici turistin etik duruşunun katılım ve sorumlulukla şekillendiğini ifade etmektedir.

Sistemsel Farkındalık-Etkilerin Bütüncül Algılanması: Yenileyici turist, turizmin çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerini birbirinden bağımsız sonuçlar olarak değil, iç içe geçmiş sistemsel süreçler olarak değerlendirme eğilimindedir. Dredge (2022), yenileyici turizmin ancak bu tür bir sistemsel farkındalıkla anlam kazanabileceğini vurgulamakta; turistin kendi eylemlerinin destinasyonların dayanıklılığı üzerindeki etkisini kavrayabilmesini merkezi bir unsur olarak görmektedir. Bu farkındalık, daha temkinli seçimler ve uzun vadeli sorumluluk anlayışıyla ilişkilendirilmektedir.

Yerel Duyarlılık-Toplulukla Karşılıklı İlişki: Yenileyici turist, destinasyonu yalnızca hizmet sunulan bir mekan olarak değil, yaşayan bir toplumsal yapı olarak algılar. Bu algı, yerel halkla kurulan ilişkilerde karşılıklılık, öğrenme ve saygı ilkelerini ön plana çıkarmaktadır. Yenileyici turizme ilişkin kavramsal çalışmalar, yerel bilgiye açıklık ve topluluk temelli pratiklerin yenileyici turist davranışının önemli bileşenleri olduğunu göstermektedir (Bellato vd., 2022; Cave & Dredge, 2020).

Dönüşüm Yönelimi-Deneyimin Anlam Boyutu: Yenileyici turist davranışı, seyahati yalnızca fiziksel bir hareketlilik değil, anlam üretimi ve dönüşüm potansiyeli taşıyan bir süreç olarak konumlandırmaktadır. Krizler ve belirsizlikler bağlamında geliştirilen yenileyici turizm çalışmaları, turistlerin deneyimi daha derin bir farkındalık ve sorumluluk alanı olarak algıladıklarını ortaya koymaktadır (Paddison & Hall, 2024). Bu yönelimiyle yenileyici turist, turizmi tamamlanmış bir ürün değil, sürekli öğrenilen ve yeniden kurulan bir ilişki alanı olarak deneyimlemektedir.

Yenileyici turist davranışının çok katmanlı yapısını daha açık biçimde ortaya koymak amacıyla, bu davranışı oluşturan psikolojik, etik ve ilişkisel boyutlar Tablo 1'de özetlenmektedir.

Tablo 1. Yenileyici Turizmin Boyutları

Boyut	Temel İlişki Alanı	Davranışsal Göstergeler
Psikolojik Boyut	Doğayla Kurulan İlişkisellik	Ekolojik farkındalık, onarıcı pratiklere gönüllü katılım, bakım ve sorumluluk temelli çevresel davranışlar
Değer Temelli Boyut	Etik Sorumluluk ve Ortak İyilik	Etik tüketim tercihleri, yerel faydayı önceleme, adalet ve kapsayıcılık odaklı kararlar
Etik Boyut	Katılım ve Ortak Üretim	Gönüllü emek, topluluk temelli girişimlere destek, yerel üretim süreçlerine katılım
Bilişsel Boyut	Sistemsel Farkındalık	Turizmin çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerini bütüncül değerlendirme, uzun vadeli sorumluluk bilinci
İlişkisel Boyut	Yerel Toplulukla Karşılıklı İlişki	Yerel bilgiye açıklık, kültürel katılım, karşılıklı öğrenmeye dayalı etkileşim
Dönüşümsel Boyut	Anlam ve Öğrenme Yönelimi	Seyahati kişisel ve toplumsal dönüşüm alanı olarak deneyimleme, farkındalık ve süreklilik gösteren pratikler

Tablo 1’de sunulan boyutlar, yenileyici turist davranışının tekil eğilimlerden ziyade, birbiriyle etkileşim halindeki psikolojik, etik ve ilişkisel süreçler üzerinden şekillendiğini göstermektedir.

Sonuç

Bu bölümde ele alınan çerçeve, yenileyici turizmin yalnızca yeni bir planlama ya da yönetim yaklaşımı olmadığını; aynı zamanda turistin turizm sistemi içindeki rolünü, sorumluluklarını ve ilişki kurma biçimlerini yeniden tanımlayan bütüncül bir yaklaşım sunduğunu ortaya koymaktadır. Yenileyici turist, çevresel ve toplumsal etkileri minimize etmeyi amaçlayan geleneksel sürdürülebilir turist anlayışının ötesinde, destinasyonların ekolojik ve sosyal dokusuna bilinçli biçimde dahil olan ilişkisel bir aktör olarak konumlanmaktadır. Bu bağlamda psikolojik bağlılık, etik değer yönelimleri, katılım anlayışı, sistemsel farkındalık ve dönüşüm yönelimi gibi boyutlar, yenileyici turist davranışının rastlantısal ya da durumsal tercihlerden değil, daha derin bir anlam ve sorumluluk çerçevesinden beslendiğini göstermektedir.

Öte yandan yenileyici turistin ortaya çıkışı, yalnızca bireysel farkındalık ya da iyi niyetle açıklanabilecek bir süreç değildir. Bu davranış biçimi, destinasyonların sunduğu öğrenme ortamları, katılımcı yönetim yapıları ve yerel topluluklarla kurulan karşılıklı ilişkilerle birlikte şekillenmektedir.

Dolayısıyla yenileyici turist, tek başına tanımlanabilen bir profil olmaktan ziyade, uygun sosyal, kültürel ve kurumsal koşullar altında gelişen sistemsel bir özne olarak değerlendirilmelidir. Bu yönüyle yenileyici turist kavramı, turizmin geleceğine ilişkin tartışmalarda talep tarafını daha görünür kılmakta; turizmi insan-doğa-toplum ilişkisini yeniden kurma potansiyeli taşıyan dönüştürücü bir alan olarak ele almayı mümkün kılmaktadır. Bu çerçevede yenileyici turistin anlaşılması, turizmde kalıcı ve anlamlı bir dönüşümün temel koşullarından biri olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Alashiq, S., & Aljuhmani, H. (2025). From Sustainable Tourism to Social Engagement: A Value-Belief-Norm Approach to the Roles of Environmental Knowledge, Eco-Destination Image, and Biospheric Value. *Sustainability*.
- Alkan, C. (2015). Sürdürülebilir Turizm: Alaçati Destinasyonuna Yönelik Bir Uygulama Sustainable Tourism: An Application for Alaçati Destination. <https://doi.org/10.19168/jyu.36395>.
- Ateljevic, I. (2020). Transforming the (tourism) world for good and (re)generating the potential 'new normal'. *Tourism Geographies*, 22, 467 - 475. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1759134>.
- Bellato, L., Frantzeskaki, N., & Nygaard, C. A. (2023). Regenerative tourism: A conceptual framework leveraging theory and practice. *Tourism Geographies*, 25(4), 1026-1046.
- Bellato, L., Frantzeskaki, N., Briceño Fiebig, C., Pollock, A., Dens, E., & Reed, B. (2022). Transformative roles in tourism: adopting living systems' thinking for regenerative futures. *Journal of Tourism Futures*, 8(3), 312-329.
- Bhalla, R., & Chowdhary, N. (2022). Green workers of Himalayas: evidence of transformation induced regeneration. *Journal of Tourism Futures*. <https://doi.org/10.1108/jtf-12-2021-0273>.
- Carr, A., Ruhanen, L., & Whitford, M. (2022). *Tourism, Health, Wellbeing and Regeneration: Critical Perspectives*. Routledge.
- Cave, J., & Dredge, D. (2020). Regenerative tourism needs diverse economic practices. *Tourism Geographies*.
- Cave, J., & Dredge, D. (2021). Regenerative tourism needs diverse economic practices. In *Global tourism and COVID-19* (pp. 49-59). Routledge.
- Chen, W., & Wu, M. (2024). Exploring the role of psychological ownership in tourists' shift toward sustainable behavior in cultural tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 32, 2403- 2422. <https://doi.org/10.1080/09669582.2024.2341890>.
- Corral-Gonzalez, L., Cavazos-Arroyo, J., & García-Mestanza, J. (2025). Several birds with one stone: motivations, constraints and negotiation for regenerative tourism consumption. *Journal of Qualitative Research in Tourism*.
- Dredge, D. (2022). Regenerative tourism: Transforming mindsets and practices. *Tourism Planning & Development*, 19(3), 245-256.
- Duarte, C., Cousins, R., Ficociello, M., Williams, I., & Khowala, A. (2024). Advancing Global Climate and Biodiversity Goals Through Regenerative Tourism. *Sustainability*. <https://doi.org/10.3390/su16209133>.
- Dwyer, L. (2018). Saluting while the ship sinks: the necessity for tourism paradigm change. *Journal of Sustainable Tourism*, 26, 29 - 48.

- Eichelberger, S., Heigl, M., Peters, M., & Pikkemaat, B. (2021). Exploring the Role of Tourists: Responsible Behavior Triggered by the COVID-19 Pandemic. *Sustainability*, 13, 5774. <https://doi.org/10.3390/su13115774>.
- Fennell, D. A. (2015). Ethics in tourism. In *Education for sustainability in tourism: A handbook of processes, resources, and strategies* (pp. 45-57). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg.
- Goodwin, H. (2016). *Responsible Tourism: Using Tourism for Sustainable Development*. Goodfellow Publishers.
- Gössling, S., & Hall, C. M. (2019). *Sustainable tourism: A global perspective*. Routledge.
- Hes, D., & Du Plessis, C. (2015). *Designing for Hope: Pathways to Regenerative Sustainability*. Routledge.
- Higgins-Desbiolles, F. (2020). Socialising tourism for social and ecological justice after COVID-19. *Tourism Geographies*, 22(3), 610–623. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1757748>
- Iddawala, J., & Lee, D. (2025). Regenerative tourism: Context and conceptualisations. *Tourism planning & development*, 1-31.
- Lew, A. A. (2020). The global consciousness path to sustainable tourism: a perspective paper. *Tourism Review*, 75(1), 69-75.
- Liu, S., Islam, H., Ghosh, T., Ali, M., & Afrin, K. (2025). Exploring the nexus between economic growth and tourism demand: the role of sustainable development goals. *Humanities and Social Sciences Communications*, 12. <https://doi.org/10.1057/s41599-025-04733-y>.
- Lu, W., Pongsakornrungrasit, P., & Pongsakornrungrasit, S. (2025). From Emotion to Environmental Action: Influences on Tourists' Environmentally Responsible Behavior in Forest Parks. *Journal of Human, Earth, and Future*. <https://doi.org/10.28991/hef-2025-06-01-012>.
- Luković, M., Kostić, M., Dudić, B., Spalević, V., & Pantović, D. (2024). Perceptions of mountain ecosystem services in Golija-Studenica Biosphere Reserve, Serbia: latent transformation from sustainable towards regenerative tourism. *eco.mont (Journal on Protected Mountain Areas Research)*. <https://doi.org/10.1553/eco.mont-16-2s4>.
- Mathisen, L., Sørensen, S. U., & Lyrek, T. (2022). The reciprocity of soil, soul and society: the heart of developing regenerative tourism activities. *Journal of Tourism Futures*, 8(3), 330-341.
- Özgeriş, M., & Karahan, F. (2021). Yerel Kalkınmanın Aracı Olarak Sürdürülebilir Turizm için Planlama Çalışmalarının Değerlendirilmesi: Sakinşehir Uzun-dere Örneğinde Bir Araştırma. *Kent Akademisi*. <https://doi.org/10.35674/kent.811153>.
- Paddison, B., & Hall, J. (2024). Regenerative tourism development as a response to crisis: harnessing practise-led approaches. *Tourism Geographies*, 1-18.

- Qiu, H., Wang, G., Ren, L., Zhang, J., & Wang, J. (2022). The impact of restorative destination environments on tourists' well-being and environmentally responsible behavior: A Reasonable Person Model. *Tourism Management Perspectives*. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2022.101028>.
- Rehman, A. U., Abbas, M., Abbasi, F. A., & Khan, S. (2023). How tourist experience quality, perceived price reasonableness and regenerative tourism involvement influence tourist satisfaction: A study of Ha'il Region, Saudi Arabia. *Sustainability*, 15(2), 1340.
- Saarinen, J. (2021). Is Being Responsible Sustainable in Tourism? Connections and Critical Differences. *Sustainability*. <https://doi.org/10.3390/su13126599>.
- Schmidt Rojas, N., Sand, M. S., & Gross, S. (2025). Regenerative adventure tourism. Going beyond sustainability—a horizon 2050 paper. *Tourism Review*, 80(1), 270-285.
- Seeler, S., Zacher, D., Pechlaner, H., & Thees, H. (2021). Tourists as reflexive agents of change: Proposing a conceptual framework towards sustainable consumption. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 21(5), 567-585.
- Sheldon, P., & Daniele, R. (2017). *Tourism in the post-COVID world: Regenerative futures*. Routledge.
- Shen, S., Sotiriadis, M., & Zhou, Q. (2020). Could Smart Tourists Be Sustainable and Responsible as Well? The Contribution of Social Networking Sites to Improving Their Sustainable and Responsible Behavior. *Sustainability*. <https://doi.org/10.3390/su12041470>.
- Tham, A., & Sharma, B. (2023). Regenerative tourism: Opportunities and challenges. *Journal of Responsible Tourism Management*, 3(1), 15-23.
- Wearing, S., McDonald, M., & Ponting, J. (2005). Building a decommmodified research paradigm in tourism: The contribution of NGOs. *Journal of Sustainable Tourism*, 13(5), 424–439. <https://doi.org/10.1080/09669580508668569>
- Wheeller, B. (1993). Sustaining the ego. *Journal of Sustainable Tourism*, 1(2), 121–129.
- White, R. (2013). *Climate Change and Migration: Security and Borders in a Warming World*. Oxford University Press.